

stresu u tych zwierząt, ważna jest umiejętność poznania objawów związanych ze stresem i metod jego pomiaru. Wydaje się, że najbardziej pomocne w tym aspekcie mogą okazać się metody oparte na obserwacji behawioru gadów oraz na pomiarze fizjologicznych wskaźników stresu. Co prawda, oceniając dobrostan gadów przy wykorzystaniu tych metod łatwo o pomyłkę, jednak nauka nie dysponuje jak na razie metodami, które mogłyby okazać się bardziej skuteczne.

Piśmiennictwo

- McMillan F.D.: Predicting quality of life outcomes as a guide for decision-making: the challenge of hitting a moving target. *Anim. Welf.* 2007, **16**, 135–142.
- Harding E.J., Paul E.S., Mendl M.: Animal behaviour: cognitive bias and affective state. *Nature* 2004, **427**, 312.
- Veissier I., Boissy A.: Stress and welfare: two complementary concepts that are intrinsically related to the animal's point of view. *Physiol. Behav.* 2007, **92**, 429–433.
- Izzo G.N., Bashaw M.J., Campbell J.B.: Enrichment and individual differences affect welfare indicators in squirrel monkeys (*Saimiri sciureus*). *J. Comp. Psychol.* 2011, **125**, 347–352.
- Clubb R., Mason G.: Animal welfare: captivity effects on wide-ranging carnivores. *Nature* 2003, **425**, 473–474.
- Hill S.P., Broom D.M.: Measuring zoo animal welfare: theory and practice. *Zoo Biol.* 2009, **28**, 531–544.
- Mason G.J., Clubb R., Latham N.R., Vickery S.: Why and how should we use enrichment to tackle stereotypic behaviour? *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2007, **102**, 163–188.
- Fraser D.: Assessing animal welfare: different philosophies, different scientific approaches. *Zoo. Biol.* 2009, **28**, 507–518.
- Shepherdson D.J.: Principles of and research on environmental enrichment for mammals. W: *Wild Mammals in Captivity*, University of Chicago Press, Chicago, IL USA. 2010, 62–67.
- Bassett L., Buchanan-Smith H.M.: Effect of predictability on the welfare of captive animals. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2007, **102**, 223–245.
- Boissy A., Manteuffel G., Jenden M.B., Moe R.O., Spruijt B., Keeling L.J., Winckler C., Forkman B., Dimitrov I., Langbein J., Bakken M., Veissier I., Aubert A.: Assessment of positive emotions in animals to improve their welfare. *Physiol. Behav.* 2007, **92**, 375–397.
- Kagan R., Veasey J.: Challenges of zoo animal welfare. W: *Wild Mammals in Captivity*, University of Chicago Press. 2010.
- Warwick C., Arena P.C., Lindley S., Jessop M., Steedman C.: Assessing reptile welfare using behavioural criteria. *In Practice*. 2013, **35**, 123–131.
- Arena P.C., Warwick C.: Miscellaneous factors affecting health and welfare. W: *Health and Welfare of Captive Reptiles*. Chapman & Hall. London, UK. 1995, 263–283.
- Silvestre A.M.: How to assess stress in reptiles. *J. Exotic Pet Med.* 2014, **23**, 240–243.
- Broom D., Johnson K.G.: *Stress and animal welfare*. Chapman & Hall/Kluwer. 1993, 80–82.
- Warwick C.: Psychological and behavioural principles and problems. W: *Health and Welfare of Captive Reptiles*. Chapman & Hall/Kluwer. 2004, 205–238.
- Gillingham J.C.: Normal behaviour. W: *Health and Welfare of Captive Reptiles*. Chapman & Hall/Kluwer. 2004, 131–164.
- Huchzermeyer F.W.: *Crocodiles: biology, husbandry and diseases*. Oxon: CABI Publishing.
- Frye F.L.: *Biomedical and surgical aspects of captive reptile husbandry* (2nd ed., vol. 1). Malabar, FL: Krieger Publishing Co.
- Pare J.A., Sigler L., Rosenthal K.L., Mader D.R.: Microbiology: Fungal and bacterial diseases of reptiles. W: *Reptile medicine and surgery*. Philadelphia: Saunders/Elsevier.
- Morgan K.N., Tromborg, C.T.: Sources of stress in captivity. *Appl. Anim. Behav. Sci.* 2007, **102**, 262–302.
- Warwick C., Lindley S., Steedman C.: How to handle pets: a guide to the complexities of enforcing animal welfare and disease control. *Environm. Health News* 2011, **8**, 18–19.
- Warwick C., Lindley S., Steedman C.: Signs of stress. *Environm. Health News* 2011, **10**, 21.
- Cabanac M., Bernieri C.: Behavioural rise in body temperature and tachycardia by handling of turtle (*Clemmys insculpta*). *Behav. Process.* 2000, **49**, 61–68.
- DeNardo D.F.: Stress in captive reptiles. *Reptile medicine*. Saunders/Elsevier, St. Louis, MO. 2006, 119–123.
- Guillette L.J., Cree A., Rooney A.A.: Biology of stress: interactions with reproduction, immunology and intermediary metabolism. W: *Health and Welfare of Captive Reptiles*. Chapman & Hall. London, UK. 1995, 32–81.
- Elsej R.M., Joanan T., McNease L., Lance V.: Growth rate and plasma corticosterone levels in juvenile alligators maintained at different stocking densities. *J. Exp. Zool.* 1990, **255**, 30–36.
- Lance V.A., Grumbles J.S., Rostal D.C.: Sex differences in plasma corticosterone in desert tortoises *Gopherus agassizii*, during the reproductive cycle. *J. Exp. Zool.* 2001, **289**, 289.
- Gregory L.F.: *Capture stress in the loggerhead sea turtle (Caretta caretta)*. Master's thesis. University of Florida, Gainesville. 1994, 72.
- Al-Johany A.M., Haffor A.S.: Increased antioxidant and white blood cell counts and decreased free radical production during mild heat stress in *Uromastix aegyptius*. *J. Med. Sci.* 2005, **5**, 311–315.
- Davis A.K., Maney D.L., Maerz J.C.: The use of leukocyte profiles to measure stress in vertebrates: a review for ecologist. *Funct. Ecol.* 2008, **22**, 760–772.

Mgr inż. Damian Konkol,
e-mail: damian.konkol@upwr.edu.pl

Wspomnienie o oficerach – lekarzach weterynarii z ziemi mogileńskiej, ofiarach zbrodni katyńskiej

Bartosz Winiecki

Ogólnopolski Zjazd Rodzin Katyńskich odbył się w dniach 20–23 czerwca 2018 r. w Mogilnie, w woj. kujawsko-pomorskim. Organizację zjazdu, w którym udział wzięli członkowie i sympatycy Stowarzyszenia Rodziny Katyńskie z kraju i zagranicy, wsparły m.in. mogileńskie władze samorządowe, Instytut Pamięci Narodowej oraz Kujawsko-Pomorska Izba Lekarsko-Weterynaryjna, która współfinansowała wykonanie dodatkowej tablicy pamiątkowej na pomniku katyńskim, znajdującym się w głównej alei cmentarza miejscowej parafii rzymsko-katolickiej pw. św. Jana Ewangelisty.

Na pomniku figurują nazwiska m.in. trzech oficerów-lekarzy weterynarii związanych z ziemią mogileńską, zamordowanych w 1940 r. w Katyniu i w Charkowie. Jest stosowna okazja, aby przypomnieć ich sylwetki.

Sylwester Jan Radomski
por. rez., lek. wet. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7)

Urodził się 17 listopada 1905 r. w Mogilnie, był synem Władysława i Praksedy. Ukończył Gimnazjum im. Michała Kosmowskiego w Trzemesznie (pow. mogileński)

Sylwester Jan
Radomski,
zdjęcie z 1931 r.

oraz Liceum im. Jana Kasprówicza w pobliskim Inowrocławiu. Edukację kontynuował w Szkole Podchorążych Rezerwy Kawalerii w Grudziądzu, którą ukończył w 1933 r. Dyplom w Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie otrzymał w 1935 r. Podczas studiów był członkiem korporacji Lutyko-Venedya.

W latach 1935–1939 pracował jako samorządowy lekarz weterynarii w Murowanej Goślinie (pow. obornicki, woj. poznańskie), gdzie był kierownikiem Rzeźni Miejskiej. W Murowanej Goślinie piastował także funkcję prezesa Katolickiego Stowarzyszenia Robotniczego. Był żonaty, miał dwoje dzieci: Edmunda i Jadwigę.

Na stopień podporucznika został mianowany ze starszeństwem od 1 stycznia 1936 r., z przydziałem w 9 Pułku Artylerii Ciężkiej. 21 sierpnia 1939 r. był awansowany do stopnia porucznika. W przededniu wojny został

zmobilizowany do 7 Pułku Strzelców Konnych (7psk), stacjonującego w Poznaniu. 1 września 1939 r. był lekarzem weterynarii w dowództwie pułku. Razem z tą jednostką wziął udział w kampanii wrześniowej w ramach Wielkopolskiej Brygady Kawalerii. Walczył nad Notecią, pod Wolą Zbrożkową, Brochowem, Górkami i Zamościami, Pocięchą, Sierakowem, Truskawiem oraz Laskami. Uczestniczył w szarży w Sierakowie i w Laskach k. Warszawy. 7psk walczył także w obronie Warszawy. Broń złożył 29 września 1939 r. w Łazienkach w Warszawie.

Sylwester Radomski do niewoli sowieckiej dostał się we Lwowie. Został uwięziony w Kozielsku, skąd ostatni list napisał do rodziny z datą 29 listopada 1939 r., prosząc o przysłanie ciepłej odzieży; nie doczekał się tej przesyłki. Został zamordowany w Katyniu, wiosną 1940 r. Pośmiertnie został odznaczony Krzyżem Walecznych.

Tadeusz Bronisław Murawski ppor. rez., lek. wet. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8)

Urodził się 21 maja 1909 r. w Trłągu (pow. mogileński, woj. poznańskie), był synem Piotra i Władysławy. Ukończył Gimnazjum im. Michała Kosmowskiego w Trzemesznie. Dyplom uzyskał w Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie w 1934 r. Był członkiem korporacji Lutyko-Venedya.

W latach 1934–1939 pracował jako samorządowy lekarz weterynarii we Lwówku (pow. nowotomyski, woj. poznańskie). W okresie 1934–1935 był słuchaczem III kursu w Wołyńskiej Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii im. Marcina Kątskiego w Włodzimierzu Wołyńskim, który ukończył w stopniu kaprała podchorążego. Zmobilizowany do 5 Dywizjonu Artylerii Konnej, stacjonującego w Krakowie. Podporucznikiem rezerwy został mianowany 1 stycznia 1937 r. Uwięziony w Kozielsku i zamordowany w Katyniu. Pośmiertnie awansowany do stopnia porucznika.

Józef Teofil Weight ppor. rez., lek. wet. (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8)

Urodził się 5 lutego 1906 r. w Jankowie Zalesnym (pow. ostrowski, woj. poznańskie) jako syn Stanisława i Zofii. W młodości był członkiem organizacji im. Tomasza Zana i drużyny skautowej. Jako nastolatek uczestniczył w powstaniu wielkopolskim. Dyplom Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie uzyskał w 1931 r. Był członkiem rzeczywistym korporacji Lutyko-Venedya.

Po studiach pracował jako wolnopraktykujący lekarz weterynarii w Janowcu Wielkopolskim (pow. zniński), w Gębicach (pow. mogileński) oraz w Mogilnie, gdzie był również kierownikiem Rzeźni Miejskiej.

Mianowany do stopnia podporucznika rezerwy z dniem 1 stycznia 1934 r. Zmobilizowany do 21 Pułku Ułanów Nadwiślańskich, który stacjonował w Równem na Wołyniu. W tej jednostce odbył ćwiczenia rezerwistów. Walczył w kampanii wrześniowej. Osadzony w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie mianowany do stopnia porucznika.

Józef Teofil Weight,
zdjęcie pochodzi
z książki
W. Gibasiewicza:
Niepowtarzalni
z Wielkopolski

Pomnik katyński
na cmentarzu
w Mogilnie

Feliks Marian Filejski kpt. art.

W Ogólnopolskim Zjeździe Rodzin Katyńskich w Mogilnie uczestniczyła dr n. hum. Catherine Filejski z Toronto, lekarz weterynarii pracująca w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Długoterminowej prowincji Ontario w Kanadzie.

Jej dziadek, Feliks Marian Filejski, urodzony 8 grudnia 1896 r. w Kamionce Wielkopolskiej (pow. czarnkowski, woj. poznańskie), syn Stanisława i Heleny, wstąpił ochotniczo w 1919 r. do Wojska Polskiego, uzyskując przydział na 8 odcinek czarnkowski. Dostał się do niewoli bolszewickiej. Po powrocie z niewoli został przeniesiony w 1920 r. do 17pap, który utworzono 23 stycznia 1920 r. po przemianowaniu 2 Pułku Artylerii Polowej Wielkopolskiej na 17 Pułk Artylerii Polowej. 23 grudnia 1920 r. 17pap transportem kolejowym wrócił z frontu do Wielkopolski. Początkowo stacjonował w Biedrusku k. Poznania, a następnie w Poznaniu i w Mogilnie – aż do listopada 1921 r., kiedy przybył do swojego stałego garnizonu – Gniezna. 31 grudnia 1931 r. minister spraw wojskowych marszałek Polski Józef Piłsudski przemianował 17pap na 17 Pułk Artylerii Lekkiej (17pal).

Feliks Marian Filejski był dyplomowanym kapitanem artylerii ze starszeństwem z 1 lipca 1923 r., oficerem w Centrum Wyszkożenia Artylerii w Toruniu. W 1936 r. przeniesiony z 17 pal do Szkoły Podoficerów Zawodowych Artylerii w Toruniu na stanowisko dowódcy 4 baterii szkolnej. Napisał „Podręcznik podoficera zaprzęgowego artylerii. Pielęgnacja koni wojskowych cz. I.”, wydany w 1939 r. przez Wojskowy Instytut

Naukowo-Oświatowy w Warszawie (publikacja została wznowiona w 2004 r.). Był kawalerem Krzyża Walecznych. Uwięziony w Starobielsku, zamordowany w Charkowie (4, 9, 10). Został pośmiertnie awansowany na stopień majora (8).

Na drugiej tablicy katyńskiej figurują nazwiska kpt. Feliksa Filejskiego oraz ppor. Tadeusza Murawskiego.

Podczas uroczystości Kujawsko-Pomorską Izbę Lekarsko-Weterynaryjną reprezentowali Ryszard Tyborski i Bartosz Winiecki, którzy pod pomnikiem katyńskim złożyli wiązanek kwiatów.

Piśmiennictwo

1. Lutyński W.: Katyński nekropol weterynaryjny. *Życie Wet.* 1990, 65, 42.
2. Lutyński W.: *Życie Wet.* 2001, 76, 108.
3. *Lista lekarzy weterynarii jeńców obozów w Kozielsku i Starobielsku zamordowanych w Katyniu i Charkowie.* Wydawnictwo Krajowej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej oraz Koła Seniorów Warszawskiej Izby Lekarsko-Weterynaryjnej. Warszawa 1998.
4. Internet: Lista zamordowanych w Katyniu – prawicyinternet.pl.
5. Internet: Lutyko-Venedya – Fraternities Archive.
6. *Spis lekarzy weterynaryjnych w Rzeczypospolitej Polskiej.* Wydawnictwo Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych Nr 18. Warszawa 1939.
7. Ks. Edmund Radomski – relacja pisemna z 30 sierpnia 1992 r.
8. Internet: Lista osób zamordowanych w Katyniu, Charkowie, Twerze i Miednoje mianowanych pośmiertnie na kolejne stopnie.
9. Internet: Ogrody wspomnień. Charków – lista zamordowanych Polaków.
10. *Charków. Księga cmentarna polskiego cmentarza wojennego. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa.* Warszawa 2003.

Dr n. wet. inż. Bartosz Winiecki, 88-300 Mogilno,
ul. Józefa Hallera 24A, e-mail: b.winiecki@wp.pl